

اجرای حسابرسی مبتنی بر ریسک

ترجمه: دکتر مهدی ناظمی اردکانی

مقدمه

حسابرسی مبتنی بر ریسک، دارای سه مرحله اصلی به شرح زیر است:

ارزیابی ریسک: انجام رویه‌های ارزیابی ریسک به منظور شناسایی و ارزیابی ریسکهای تحریف بااهمیت در صورتهای مالی. واکنش به ریسک: طراحی و انجام رویه‌های حسابرسی بیشتر در پاسخ به ریسکهای شناسایی و ارزیابی شده تحریف بااهمیت، هم در سطح صورتهای مالی و هم در سطح ادعا.

گزارشگری: این مرحله شامل این موارد است؛

- آماده کردن متن اظهارنظر براساس شواهد حسابرسی کسب شده؛ و
- تهیه و انتشار گزارشی که با نتایج کسب شده تناسب دارد.

گزیده‌هایی از استانداردهای بین‌المللی حسابرسی در **جدول ۱** نشان داده شده است.

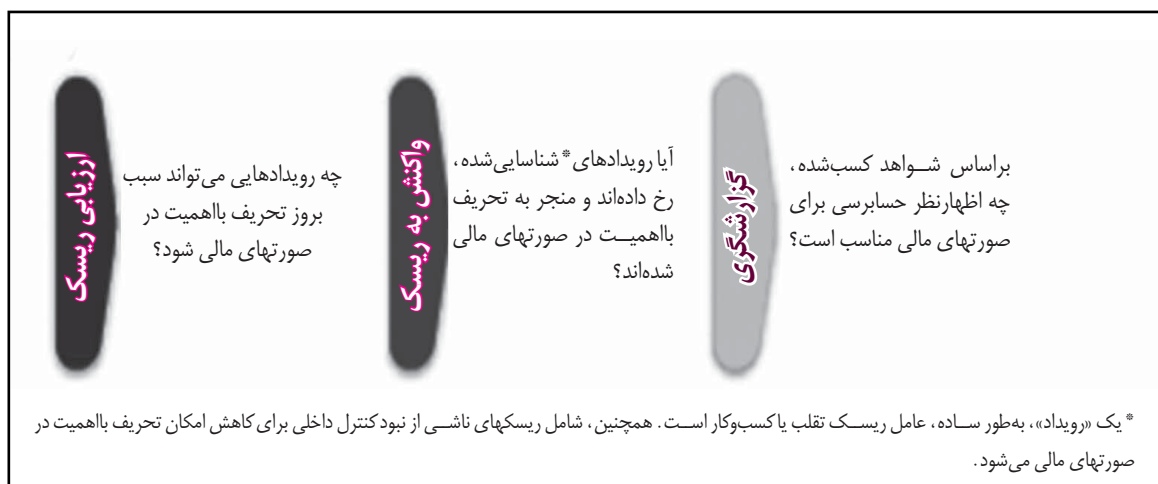
توصیف این سه عنصر، به صورت ساده در **شکل ۱** ارائه شده است.

وظایف مختلف مندرج در هر یک از این مراحل در ادامه تشریح شده است. هر مرحله به صورت جزئی در فصلهای بعدی این رهنمود، مورد توجه قرار گرفته است.

جدول ۱- گزیده‌هایی از استانداردهای بین‌المللی حسابداری

شماره بند	گزیده‌های مرتبط
۲۰۰.۱۵	حسابرس باید حسابرسی را با تردید حرفه‌ای برنامه‌ریزی و اجرا نماید و توجه کند شرایطی ممکن است وجود داشته باشد که منجر به تحریف بااهمیت در صورتهای مالی شود (A18-A22).
۲۰۰.۱۶	حسابرس باید در برنامه‌ریزی و انجام حسابرسی صورتهای مالی، قضاوت حرفه‌ای را به‌کار گیرد (A23-A27).
۲۰۰.۱۷	برای دستیابی به اطمینان معقول، حسابرس باید شواهد حسابرسی مناسب و کافی کسب کند تا بتواند ریسک حسابرسی را به سطح پایین پذیرفتنی کاهش دهد، نتیجه‌گیری معقولی به‌عمل آورد و آن را مبنای اظهار نظر خود قرار دهد (A28-A52).
۲۰۰.۲۱	حسابرس برای دستیابی به هدفهای کلی مورد نظر، باید هدفهای بیان‌شده در استانداردهای بین‌المللی حسابرسی مرتبط را در برنامه‌ریزی و انجام حسابرسی به‌کار گیرد و روابط درونی استانداردها را نیز در نظر داشته باشد تا (A67-A69) تا: الف- تعیین کند آیا افزون بر رویه‌های حسابرسی الزام‌شده در استانداردهای بین‌المللی حسابرسی، به رویه‌های دیگری برای دستیابی به هدفهای بیان‌شده در استانداردهای بین‌المللی حسابرسی نیاز است (A70)، و ب- ارزیابی کند آیا شواهد حسابرسی مناسب و کافی کسب شده است (A71).

شکل ۱- عناصر حسابرسی مبتنی بر ریسک

ارزیابی ریسک

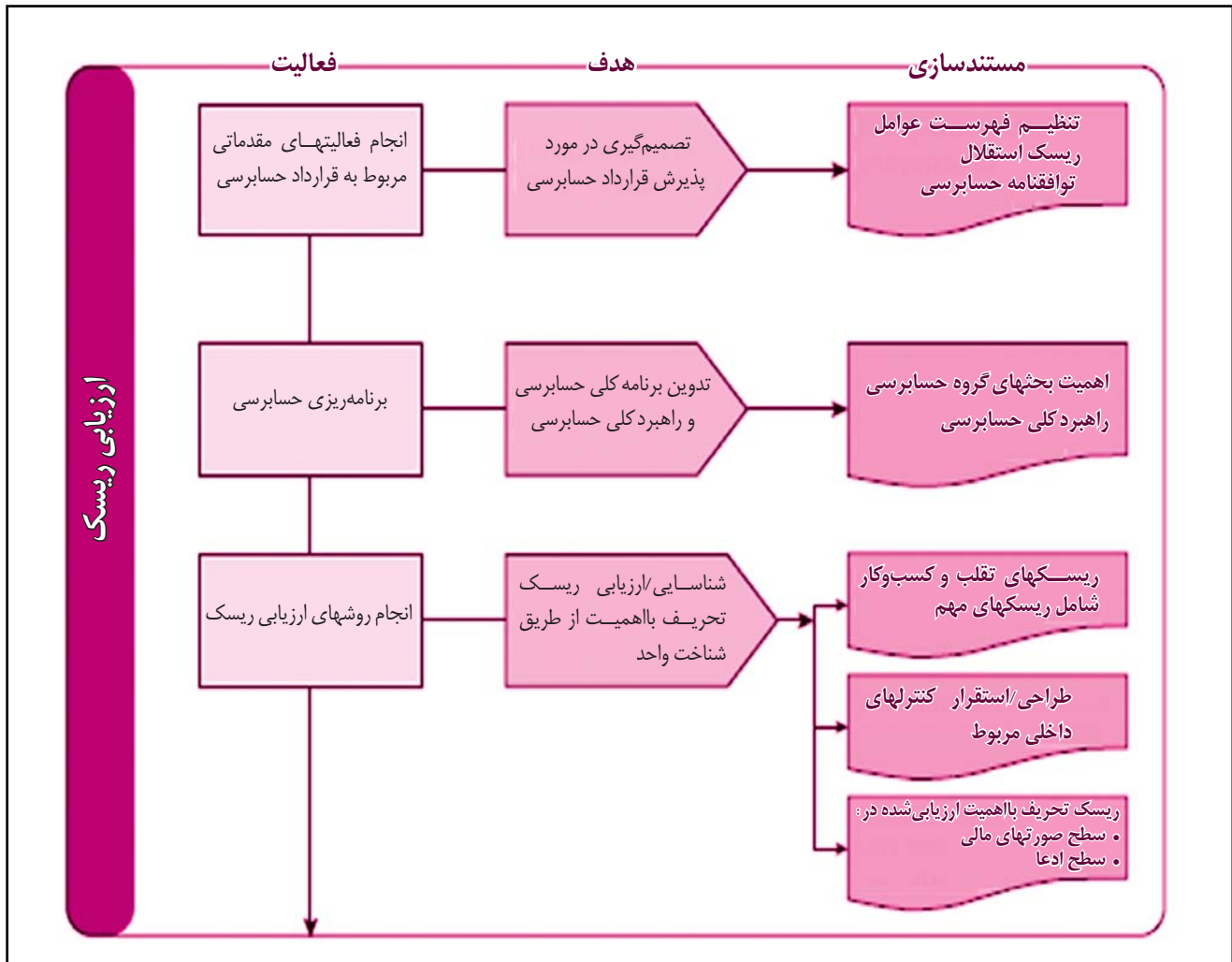
هدف حسابرس که شناسایی و ارزیابی ریسکهای تحریف بااهمیت، خواه به‌دلیل تقلب، یا به‌دلیل اشتباه در سطح صورتهای مالی و در سطح ادعا باشد، به‌وسیله شناخت واحد تجاری و محیط آن انجام می‌شود که شامل کنترل داخلی شرکت است و در نتیجه، مبنایی برای طراحی و اجرای واکنشها به ریسکهای ارزیابی‌شده تحریف بااهمیت، فراهم می‌کند (۳۱۵.۳). مرحله ارزیابی ریسک در شکل ۲ نشان داده شده است.

مرحله ارزیابی ریسک مؤثر^۲، شامل این الزامها است:

مشارکت مستقل اعضای ارشد گروه حسابرسی

شریک مسئول کار حسابرسی و دیگر اعضای اصلی گروه حسابرسی نیاز است که در برنامه‌ریزی حسابرسی و همچنین در برنامه‌ریزی و مشارکت در بحثهای میان اعضای گروه حسابرسی، مشارکت فعال داشته باشند. مشارکت فعال، این اطمینان را فراهم می‌آورد که برنامه حسابرسی از مزایای تجربه‌ها و دیدگاههای آنها بهره‌مند شده است. توجه داشته باشید که در استانداردهای بین‌المللی حسابرسی، اصطلاح «حسابرس» به شخص یا اشخاصی گفته می‌شود که کار قرارداد حسابرسی را انجام می‌دهند. زمانی که استاندارد حسابرسی

شکل ۲- ارزیابی ریسک

را فراهم خواهد آورد که هدفهای حسابرسی به درستی تعیین شده و کار کارکنان حسابرسی، همیشه بر جمع‌آوری شواهد در مورد مهمترین حوزه‌های تحریف بااهمیت، متمرکز شده است.

بحثهای گروه حسابرسی و ارتباط مستمر

برنامه‌ریزی جلسه‌های/بحثهای گروه حسابرسی با حضور شریک مسئول کار حسابرسی، فرصت بسیار خوبی را برای هم‌اندیشی درباره موارد زیر فراهم می‌کند:

- آگاهی کارکنان درباره مسائل صاحب‌کار در کل و بحث در مورد حوزه‌های ریسک که امکان وجود دارند؛
- بحث در مورد اثربخشی راهبرد کلی و برنامه کلی حسابرسی و انجام تغییرها در زمان نیاز؛
- اجرای طوفان مغزی در مورد چگونگی وقوع تقلب و در نتیجه، طراحی واکنش مناسب؛ و

بخواهد الزام یا مسئولیتی را بر عهده شریک مسئول قرارداد حسابرسی قرار دهد، به جای اصطلاح «حسابرس» از اصطلاح «شریک مسئول کار حسابرسی» استفاده می‌شود.

تأکید بر «تردید حرفه‌ای»

نمی‌توان از حسابرس انتظار داشت که تجربه گذشته خود را درباره صداقت و درستکاری مدیریت واحد تجاری و ارکان راهبری آن، نادیده بگیرد. با وجود این، باور به صداقت و درستکاری مدیریت و ارکان راهبری واحد تجاری نیز باعث نخواهد شد حسابرس تردید حرفه‌ای خود را کنار گذاشته و در هنگام کسب اطمینان معقول، با شواهدی که برای قانع شدن کافی نیست، راضی شود.

برنامه‌ریزی

زمان صرف‌شده در مرحله برنامه‌ریزی حسابرسی (تدوین برنامه کلی حسابرسی و راهبرد کلی حسابرسی)، این اطمینان

کوچکتر، بیشترین تأکید بر محیط کنترلی است (مانند صلاحیت و درستکاری مدیریت و غیره) و کمترین تأکید بر فعالیتهای کنترلی سنتی (مانند تفکیک وظایف و غیره) قرار دارد.

استفاده از قضاوت حرفه‌ای

استانداردهای بین‌المللی حسابرسی، به‌کارگیری و مستندسازی قضاوت‌های بااهمیت صورت‌گرفته از سوی حسابرس را در سرتاسر کار حسابرسی، الزامی می‌کند. برخی از وظایف نمونه در سراسر فرایند ارزیابی ریسک به‌شرح زیر است:

- تصمیم‌گیری در خصوص پذیرش یا ادامه کار با صاحب‌کار؛
- تهیه راهبرد کلی حسابرسی؛
- وضع (سطح) اهمیت؛
- ارزیابی ریسک‌های تحریف بااهمیت، شامل شناسایی ریسک‌های مهم و دیگر حوزه‌هایی که ممکن است نیازمند توجه خاص حسابرسی باشد؛ و
- تهیه انتظارها برای کارگیری، در زمان اجرای روشهای تحلیلی.

واکنش به ریسک

هدف حسابرس، به‌دست آوردن شواهد حسابرسی مناسب و کافی درباره ریسک‌های ارزیابی شده تحریف بااهمیت، به‌وسیله طراحی و اجرای واکنش مناسب به آن ریسک‌ها می‌باشد (۳۳۰.۳). مرحله واکنش به ریسک در شکل ۳ نشان داده شده است.

• تعیین مسئولیتهای حسابرسی و وضع چارچوبهای زمانی. روابط مستمر بین اعضای گروه حسابرسی در تمام زمان انجام کار نیز مهم است، برای مثال، بحث و توجه به موضوعهای حسابرسی، فعالیتهای غیرعادی یا شاخصهای تقلب که امکان وجود دارند. این روابط، ارتباط به‌موقع با مدیریت و در صورت نیاز، تغییر در راهبرد حسابرسی و روشهای حسابرسی را امکان‌پذیر خواهد ساخت.

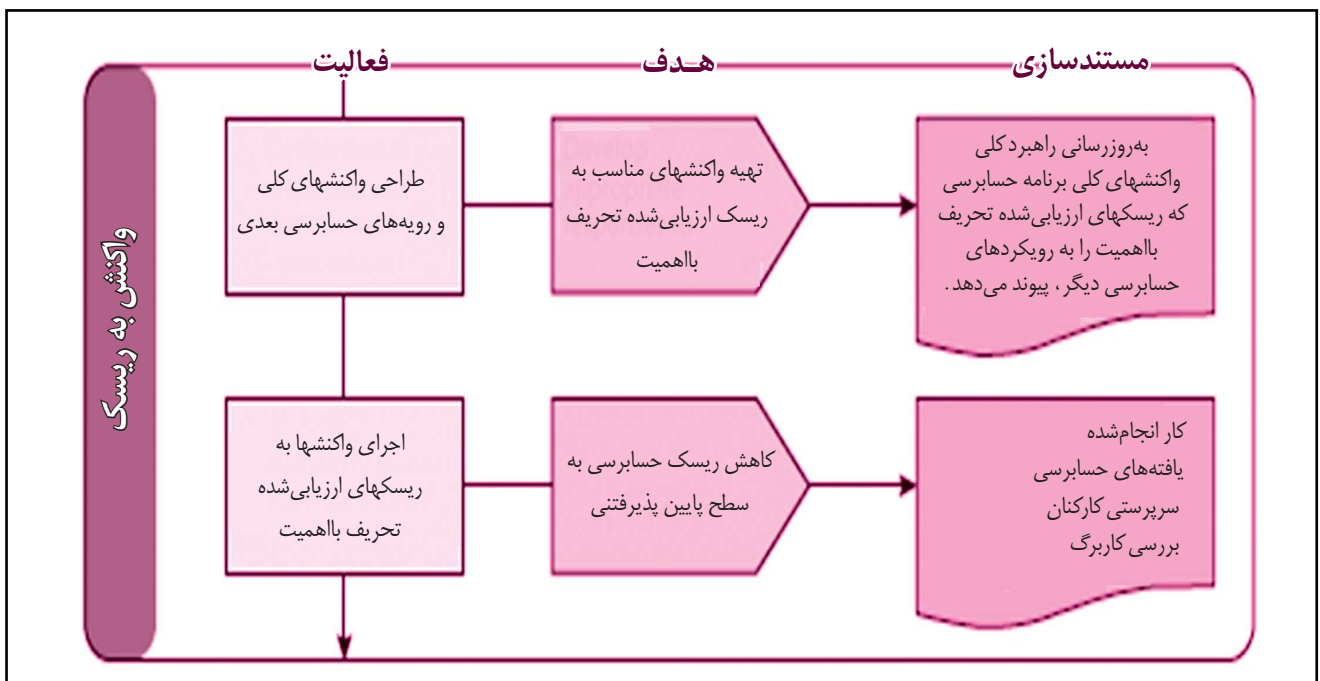
تمرکز بر شناسایی ریسک

مهمترین گام در فرایند ارزیابی ریسک، شناسایی تمامی ریسک‌های مربوط است. اگر عوامل ریسک کسب‌وکار و تقلب از سوی حسابرس شناسایی نشود، این عوامل ممکن است ارزیابی و مستندسازی نشده و در نتیجه واکنش مناسب حسابرسی طراحی نخواهد شد. دلیل این امر، آن است که رویه‌های ارزیابی ریسکی که به‌خوبی طراحی شده باشد، برای اثربخشی حسابرسی بسیار مهم است. همچنین، نیاز است تا رویه‌های ارزیابی ریسک یادشده از سوی سطوح مناسب کارکنان نیز انجام شود.

توانایی ارزیابی واکنشهای مدیریت به ریسک

برای کاهش ریسک‌های شناسایی شده تحریف بااهمیت در صورتهای مالی، ارزیابی اثربخشی واکنشهای مدیریت (به بیانی دیگر، طراحی / اجرای کنترلهای مدیریتی)، گامی اصلی در فرایند ارزیابی ریسک محسوب می‌شود. در واحدهای تجاری

شکل ۳- واکنش به ریسک

بااهمیت، در برنامه‌ای حسابرسی مستند می‌شود که:

• دربردارنده واکنشی کلی به ریسکهای شناسایی شده در سطح صورتهای مالی است؛

• حوزه‌های مهم صورتهای مالی را مدنظر قرار می‌دهد؛ و
• دربردارنده ماهیت، میزان و زمان‌بندی رویه‌های حسابرسی خاص متناسب با واکنش به ریسکهای تحریف بااهمیت در سطح ادعا است. واکنشهای کلی، ریسکهای ارزیابی‌شده تحریف بااهمیت در سطح صورتهای مالی را مدنظر قرار می‌دهد. چنین واکنشهایی موارد زیر را دربر می‌گیرد:

تعیین وظایف و سرپرستی کارکنان مناسب، نیاز به تردید حرفه‌ای، میزان تأییدیه‌های مورد نیاز برای اظهارات/ توضیحات مدیریت، توجه به نوع رویه‌های حسابرسی که باید انجام شود، و نوع مستندات که باید به‌عنوان پشتیبان معامله‌های بااهمیت مورد بررسی قرار گیرد.

رویه‌های حسابرسی بیشتر^۳، به‌طور کلی، شامل روشهای محتوایی^۴ مانند آزمون جزئیات، رویه‌های تحلیلی و آزمونهای کنترل است (زمانی که انتظار می‌رود چنین کنترلهایی به‌نحوی کارا در طول دوره، اعمال شوند).

برخی از موضوعهایی که حسابرس باید در زمان برنامه‌ریزی، ترکیبی مناسب از رویه‌های حسابرسی برای واکنش به ریسکهای شناسایی‌شده مربوط به آنها را به‌کار گیرد، به‌شرح زیر است:

• به‌کارگیری آزمونهای کنترل

- شناسایی کنترلهای داخلی مربوط که اگر آزمون شوند، ممکن است نیاز/دامنه برای دیگر آزمونهای محتوا را کاهش دهند. اندازه نمونه برای آزمون کنترلها به‌عنوان یک قانون کلی، به‌طور درخور توجهی کمتر از آزمونهای محتوا از جریان یک رویداد است. با این فرض که کنترلهای مربوط به‌صورت یکنواخت عمل می‌کنند و انحرافهای از کنترل، غیرمحمول است، استفاده از آزمون کنترلها در بیشتر اوقات می‌تواند منجر به انجام کار کمتری شود. به هر حال، هیچ الزامی وجود ندارد که اثربخشی عملیاتی کنترلهای داخلی (مستقیم یا غیرمستقیم)، آزمون شود.

- شناسایی هر گونه ادعایی که توجه به آنها، تنها با روشهای محتوا امکانپذیر نباشد. برای مثال، این امر ممکن است در

از حسابرس

نمی‌توان

انتظار داشت

تا

تجربه گذشته خود را درباره

صداقت و درستکاری

مدیریت واحد تجاری

و

ارکان راهبری آن

نادیده بگیرد

در این مرحله، حسابرس دلایل (ریسکهای کنترلی و ذاتی) ارزیابی ریسک را در سطح صورتهای مالی و در سطح ادعا مدنظر قرار می‌دهد (برای هر طبقه از معامله‌ها، مانده حساب، و موارد افشا)، و رویه‌های حسابرسی کنشگر را تهیه می‌کند. واکنش حسابرس به ریسکهای ارزیابی‌شده تحریف

اگر عوامل ریسک کسب و کار

و

تقلب

از سوی حسابرس

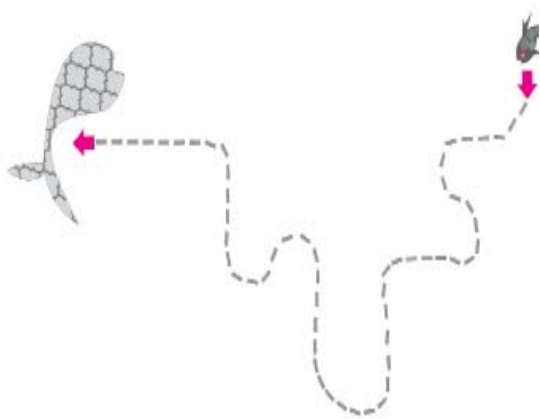
شناسایی نشود

این عوامل ممکن است

ارزیابی و مستند نشده

و در نتیجه واکنش مناسب حسابرسی

طراحی نخواهد شد

ارزیابی نتایج حاصل از شواهد حسابرسی کسب شده؛ و ب- بیان روشن اظهار نظر به وسیله گزارشی کتبی که در ضمن، مبنای اظهار نظر را نیز توصیف کند (700.6). مرحله گزارشگری در شکل ۴ نشان داده شده است.

مرحله نهایی حسابرسی، ارزیابی شواهد حسابرسی کسب شده و تعیین کفایت و تناسب آن برای کاهش ریسک حسابرسی به سطح پایین، پذیرفتنی است.

مورد کامل بودن فروش^۵ در یک واحد تجاری کوچک و یا در وضعیتهایی به کار گرفته شود که پردازش رویدادها تا میزان بسیار بالایی خودکار است (مانند فروشهای اینترنتی) و دخالت دستی کم بوده و یا وجود ندارد.

• روشهای تحلیل محتوا

اینها رویههایی هستند که می‌توان با استفاده از آنها و براساس شواهد موجود، پیش‌بینی درخور اتکایی را در مورد مجموع مبلغ جریان معامله^۶ ارائه کرد. این انتظار، با مبلغ واقعی در سوابق حسابداری، مقایسه شده و میزان هر تحریف به راحتی مشخص می‌شود (به جلد اول فصل دهم مراجعه کنید). در برخی موارد، اگر ریسک ارزیابی شده برای یک ادعای خاص، پایین باشد (بدون در نظر گرفتن کنترل‌های مربوط)، حسابرس ممکن است به این نتیجه برسد که روشهای تحلیل محتوا به تنهایی شواهد حسابرسی مناسب و کافی را فراهم می‌آورند.

• پیش‌بینی ناپذیری

عنصر پیش‌بینی ناپذیری^۷ باید در رویه‌های انجام شده منظور شود؛ مانند زمانی که به ریسک تحریف بااهمیت به دلیل تقلب احتمالی واکنش نشان داده می‌شود. برای مثال، بازدید از محلهای شمارش موجودی کالا ممکن است بدون اعلام قبلی انجام شود یا می‌توان رویه‌هایی خاص را قبل از پایان سال مالی و به صورت اعلام نشده، اجرا کرد. همچنین نیاز است در مورد میزان اطلاعاتی که در رابطه با رویه‌های حسابرسی برنامه‌ریزی شده و زمان بندی آنها باید در اختیار مدیریت قرار گیرد، موضوع پیش‌بینی ناپذیری نیز مورد توجه قرار گیرد.

• دخالت بی رویه مدیریت

برای رویارویی با دخالت بی رویه مدیریت^۸، به رویه‌های حسابرسی خاصی نیاز است.

• ریسکهای بااهمیت

ریسکهای مهمی^۹ که شناسایی شده‌اند، نیازمند واکنش حسابرسی هستند (به جلد دوم، فصل دهم مراجعه کنید).

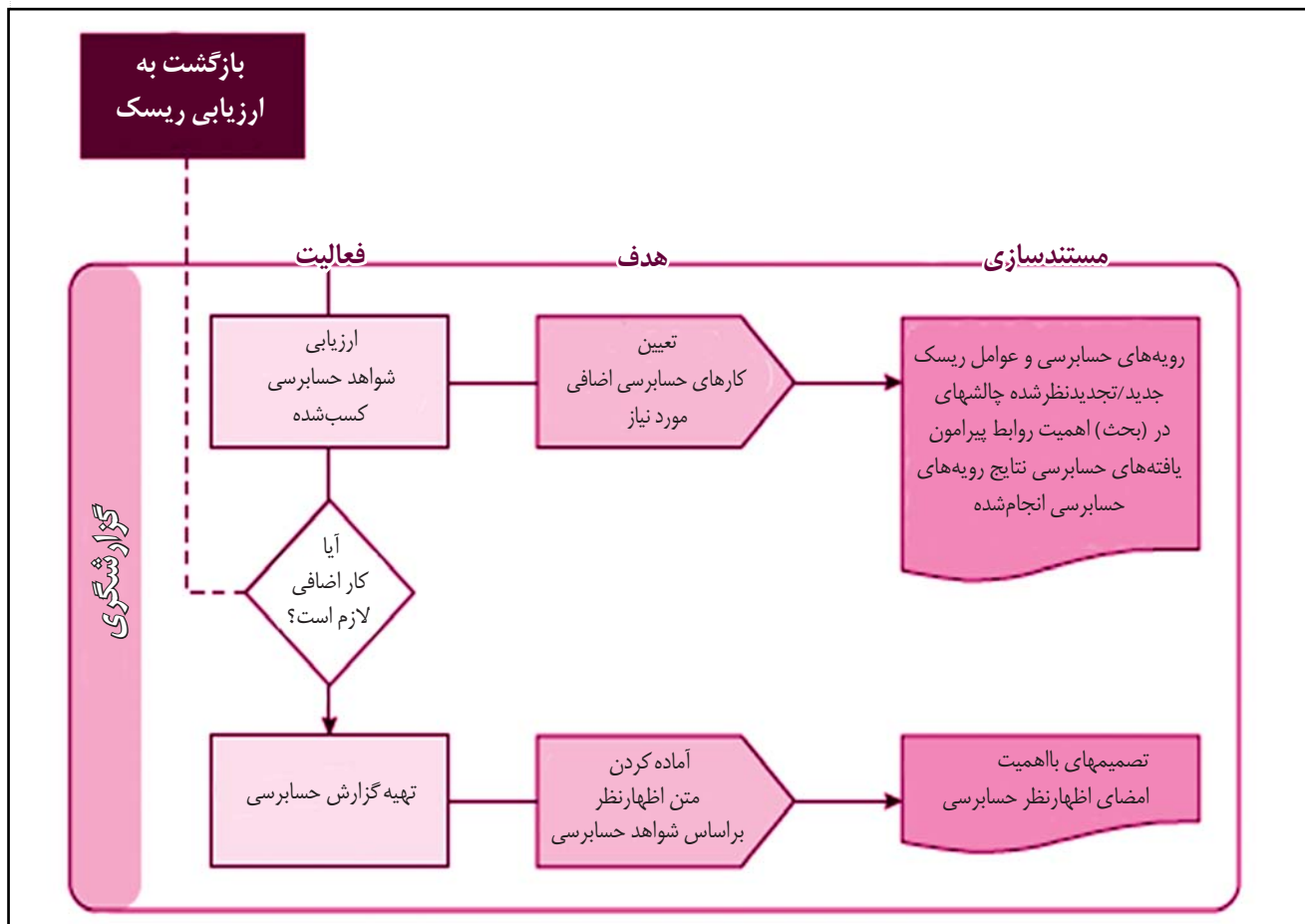
گزارشگری

هدفهای حسابرس عبارتند از:

الف- آماده کردن متن اظهار نظر درباره صورتهای مالی براساس

شکل ۴- گزارشگر

پانوشتها:

- 1- Assertion Level
- 2- Effective Risk Assessment Phase
- 3- Further Audit Procedures
- 4- Substantive Procedures
- 5- Completeness of Sales
- 6- Transaction Stream
- 7- Unpredictability
- 8- Management Override
- 9- Significant Risks

منبع:

International Federation of Accountants (IFAC), **Guide to Using ISAs in the Audits of Small and Medium-Sized Entities**, Volume 1- Core Concepts, 2011

در این مرحله از حسابرسی، مهم است که موارد زیر را تعیین کنیم:

- هر گونه تغییر در سطح ارزیابی شده ریسک؛
- مناسب بودن نتایج اتخاذ شده براساس کار انجام شده؛
- هرگونه شرایط مشکوکی که حسابرس با آن روبه‌رو است؛ و
- ریسک‌های اضافی که (در قبل شناسایی نشده‌اند) به‌طور مناسبی ارزیابی شده‌اند و رویه‌های حسابرسی بیشتری که در صورت لزوم، انجام شده است.

جلسه توجیه گروه حسابرسی (قبل یا در پایان کار میدانی) در استانداردهای بین‌المللی حسابرسی، الزامی خاص به‌شمار نمی‌رود؛ اما ممکن است در بحث و بررسی یافته‌های حسابرسی، شناسایی نشانه‌های تقلب و تعیین نیاز به اجرای رویه‌های حسابرسی، بیشتر سودمند باشد.

زمانی که تمامی رویه‌ها اجرا و نتایج به‌دست آمد:

- یافته‌های حسابرسی باید به مدیریت و ارکان راهبری شرکت، گزارش شود؛ و
- متن اظهارنظر حسابرسی آماده شده، آنگاه تصمیم‌های لازم در خصوص نگارش مناسب گزارش حسابرس گرفته شود.

